

Heemkundekring Pladella Villa

Nieuwsbrief 2022-2

Plaatjesalbum/spaaractie

De spaaractie voor het historisch plaatjesalbum die we samen met de Siederspassage hebben opgezet, is inmiddels voorbij. Zondag 26 juni was de laatste dag dat er nog plaatjes werden uitgegeven.

Ook hebben we intussen twee van drie ruildagen gehad. Op woensdag 15 juni haalden we de krant met onze ruilmiddag in de Sniederspassage. Het was er hartstikke druk en reuze gezellig. Ook 's avonds bij ons op de heemkamer hingen ze met de benen buiten.

De actie lijkt een doorslaand succes. En voor wie zijn of haar boek (of boekén, lang niet iedereen houdt het bij één boek) nog niet vol heeft: op **woensdag 6 juli** hebben we onze afsluitende ruildag, **zowel 's middags (14.00-16.00 uur) als 's avonds (19.00-20.30 uur) bij ons op de heemkamer.**

De Daffodil van Van Keken (album pagina 40) is afkomstig uit het briefhoofd van een rekening voor de zusters Franciscanessen in Bladel, die in 1963 een auto kochten voor de wijkzuster, zuster Faustina. Voor de liefhebbers: de kleur was Olivia I.

Jet & Jan

15 juni was een drukke dag voor ons. Niet alleen hadden we een ruilmiddag en een ruilavond te bemensen, 's ochtends kregen we ook nog eens 26 leerlingen van basisschool de Sleutelaar op bezoek. Zij waren de laatste groep van het afgelopen schooljaar.

Heemkundekring Pladella Villa

In ons **Jet & Jan-project** gaan kinderen honderd jaar terug in de tijd. Aan de hand van een door Erfgoed Brabant ontwikkeld lespakket maken ze op school kennis met het dagelijks leven van een jongen en een meisje anno 1910 en worden ze zich – hopelijk – bewust van de overeenkomsten en verschillen met hun eigen leven. Bij ons krijgen die lessen een praktisch vervolg in een zestal door de kinderen zelf uit te voeren activiteiten. Door ze te laten schrijven (krassen) met een griffel op een lei ervaren ze bijvoorbeeld iets van het schoolleven van vroeger (èèèh, dè piept!) en door ze sokken te laten stoppen leren we ze dat de wegwerpcultuur niet van alle tijden is. Of het een blijvende indruk maakt, weten we niet. Leuk vinden ze het in elk geval wel. Volgend jaar weer!

het was super leuk

Stamboomonderzoek

In 2017 boden we een cursus “Stamboomonderzoek voor beginners” aan. Op twee druk bezochte avonden hielpen we belangstellenden op weg met het schrijven van hun familiegeschiedenis. Dit najaar gaan we op herhaling. We denken nog na over de exacte datums en ook de inhoud zal allicht ietsje anders zijn maar iedereen in Bladel (Netersel, Hoogeloon, Hapert, Casteren) die iets wil met genealogie en niet goed weet waar te beginnen (of eindigen) is van harte welkom!

We houden u op de hoogte.

Heemkundekring Pladella Villa

Zinken plaat

Van de week hadden we een nostalgisch kledje nodig voor op de markt bij Oma Neeske. Omdat we het voorste halletje toch onder handen gingen nemen, besloten we het Brabants bond-kledje te gebruiken dat daar al sinds jaar en dag ligt uitgespreid over een paar lage tafels (bij de grote maquette). Dus wij alles wat erop lag (twee antieke knikkerborden en een middeleeuwse ploertendoder) aan de kant gezet en het kledje erafgehaald, waarna ons een verrassing wachtte (de heemkamer zit vol verrassingen): onder de tafel troffen we een versleten, stokoude kist en die kist zat vol sigarenmakersgerei, waaronder een zinken werkplaat. Zo eentje misten we nog. We zitten er al een tijdje op te azen, niet alleen om onze collectie compleet te maken maar ook omdat aan die zinken platen een verhaal kleeft, een Bladels verhaal, met dokter Zijlmans (plaatje 88 in uw album) in de hoofdrol. Luister.

In het jaar onzes heren 1935, viel het de dokter op dat er in Bladel nogal wat sigarenmakers rondliepen met een bleek en ongezond uiterlijk. Regelmatig kreeg hij er op zijn spreekuur die klaagden over buikpijn en misselijkheid. Hij onderzocht ze van top tot teen maar kon niets vinden. Het werk kon het niet zijn, meende hij, niet anno 1935. Op de arbeidsomstandigheden viel weinig meer af te dingen en bovendien verkeerde het land in crisis. Er wérd niet veel gewerkt.

Dan ontvangt hij een brief van een collega uit Eindhoven. Ook daar is het de sigarenmakers aan te zien dat er iets niet in de haak is. De collega heeft een idee: zou het geen loodvergiftiging kunnen zijn?

De dokter twijfelt. Het lijkt te gaan om een beroepsziekte en loodvergiftiging ligt niet voor de hand. Nicotine ja, maar lood?

De dokter twijfelt...

Dat najaar, op een regenachtige woensdagavond – mevrouw Zijlmans is naar de jaarvergadering van de boerinnenbond – stopt de dokter zijn pijp, laat de meid een pot stevige koffie brengen en de fles cognac, trekt een aantal

Heemkundekring Pladella Villa

dikke boekdelen uit de kast en gaat er eens goed voor zitten. Loodvergiftiging. Hmm.

Een paar uur later is hij om: het is inderdaad loodvergiftiging. Als hij diep in de nacht door zijn kaartenbak loopt, vermoedt hij minstens dertig potentiële lijdens in zijn praktijk te hebben, allemaal sigarenmakers. In de weken daarna roept hij ze op en neemt bloed en urine af. De uitslag laat geen ruimte voor twijfel: loodvergiftiging (dat wil zeggen, "paroxysmale porphyrinurie", herkenbaar aan een kenmerkend "zwart zoompje" aan het tandvlees). Rijst natuurlijk de vraag: waarom nou juist sigarenmakers? In de literatuur staat loodvergiftiging helemaal niet bekend als een sigarenmakerskwaal. De dokter gaat op onderzoek uit.

Hij begint met de "drinkkruiken" van de werklieden. Geen greintje lood. Dan het drinkwáter. Het is hem bekend dat bij het "slaan van pompen" vaak loden pijpen worden gebruikt zonder tinvoering van binnen. Alleen: het merendeel van de patiënten haalt zijn drinkwater nog gewoon met een emmer uit de put. De oplossing van het raadsel moet ergens op de fabriek liggen.

De uitrusting van een sigarenmaker is simpel: een tafel, een stoel, een potje met plantaardig plakmiddel, een mes en een hoeveelheid tabak. Komt geen lood aan te pas, zou je denken. Maar! Wat ligt er op al die tafels? Een werkblad van zink waarop het dekblad van de sigaar wordt gesneden. En daarin zit... lood. Lood dat vrijkomt ook, want er wordt in gesneden bij het leven, zo

constateert de dokter, nadat hij de sigarenmakers enige uren lang vanuit een verdeckte positie heeft geobserveerd. Via het mes komt het in de mond: "Practisch allen bevochtigen hun mes met speeksel om het te reinigen van aanklevende bestanddeelen en om het dekblad beter te kunnen snijden", schrijft hij in januari 1936 in een lang

Heemkundekring Pladella Villa

artikel in een gezaghebbend medisch tijdschrift. Hij roept de autoriteiten op de zinken bladen in de ban te doen.

Die evenwel, gaan eerst zelf op onderzoek uit. Een half jaar later ligt er een rapport. Kort en goed: Zijlmans' zinken plaat is zeker een factor maar niet de hoofdoorzaak. Die moet toch worden gezocht in het drinkwater. Het pompwater om precies te zijn. In veel fabrieken en ook thuis wordt voor het winnen van drinkwater inderdaad nog de oude put gebruikt, maar die is in veel gevallen wel voorzien van een pomp. Water wordt door loden, zelden met tin gevoerde buizen naar het tappunt geleid. Vooral het "nachtwater", water dat een nacht lang in de buis heeft gestaan, blijkt veel te veel lood te bevatten. Aanbevolen wordt om 's ochtends de eerste twee opgepompte emmers water niet te gebruiken om koffie mee te zetten (ook thuis niet).

De dokter geeft toe. De feiten liegen niet. Bovendien blijken nu ook Bladelse landbouwers zwarte zoompjes te vertonen. Hoewel hij weigert om beroepsinvloeden helemaal uit te sluiten en samen met zijn Eindhovense collega nog een vergelijkend onderzoek uitvoert tussen pompwaterdrinkers en leidingwaterdrinkers, erkent ook de dokter dat de hoofdoorzaak gezocht moet worden in het pompwater dat vervuild wordt met het lood in de buizen waardoorheen het vervoerd wordt.

De zinken plaat is nooit formeel verbannen uit de sigarenfabrieken, Zijlmans' ijveren ten spijt. Wel worden er andere maatregelen getroffen: in 1938 past de gemeente Bladel de Bouwverordening aan. Transport van drinkwater mag voortaan alleen nog door buizen die aan de binnenkant gevoerd zijn met tin.

Belangrijker nog is de tweede maatregel. De door Zijlmans en anderen verrichte onderzoeken wezen uit dat het waterleidingwater vrijwel loodvrij was. In mei 1938 krijgt de Waterleiding Maatschappij Oost-Brabant dan ook vergunning tot het oprichten van waterleidingbedrijven in 78 Oostbrabantse gemeenten, waaronder Bladel.

Heemkundekring Pladella Villa

Buraustoelen

Goed nieuws voor al onze leden die regelmatig op ons kantoortje aan het werk zijn (en voor diegenen die erover zitten te denken om dat te gaan doen): uit het overvloedige meubilair van de Rabobank hebben we (na loting) zes bureaustoelen gekregen. Waarvoor dank!

Contributie

Tenslotte nog dit: nog niet iedereen heeft zijn contributie over 2022 al overgemaakt. Diegenen die dat nog niet hebben gedaan, verzoeken we beleefd om dat alsnog te doen. Het gaat om 22,50 euro, over te maken op rekeningnr. NL24RABO 0136 2004 27.

Reageren

Wilt u reageren op de nieuwsbrief? Dat kan. Mail ons:

heemkundebldel@gmail.com